CENTRUM VOOR VREDES- EN MILIEUETHIEK

Op 14 september 1993 werd in het stadhuis van Antwerpen onder ruime mediabelangstelling 'De Prijs van de Vrede 1993' uitgereikt aan Didier Pollefeyt, Aspirant NFWO en wetenschappelijk medewerker van het Centrum. Met 'De Prijs van de Vrede' wordt een onuitgegeven en origineel werk bekroond, dat een belangrijke bijdrage levert voor de studie van de vredesproblematiek. Het is een initiatief van de Auschwitzstichting, een studie- en documentatiecentrum over de

nazi-concentratiekampen, en het Vredescentrum van de Stad Antwerpen. Aan de prijs is een bedrag van 50.000 fr. verbonden. Zoals uit volgende uiteenzetting zal blijken, betreft het bekroonde werk een theoretische en praktische uitwerking van een godsdienstdidactisch project over de holocaust. Gezien de actualiteit van het onderwerp zal de publikatie van dit werk niet lang op zich laten wachten.

Jo DE TAVERNIER
Directeur

DE HOLOCAUST ALS UITDAGING VOOR DE CHRISTELIJKE VREDESOPVOEDING VANDAAG¹

Aan de oorsprong van het didactisch project over de holocaust staat de overtuiging dat Auschwitz geen toevallige ontsporing is van onze westerse geschiedenis, een spijtig *accident de route* dat we zo snel mogelijk dienen te vergeten, maar dat dit gebeuren daarentegen een aantal destructieve grondtrekken aan het licht brengt die zo sterk verbonden lijken met onze moderne, christelijke en humanistische beschaving.

De slachtoffers van het nazisme vormen voor ons een waarschuwing tegen de vernietigende krachten die sluimeren in een bureaucratie zonder gelaat, in een wetenschap zonder humane inspiratie, in een godsdienst zonder verdraagzaamheid, in een politiek zonder ethiek. De doden zijn geen verleden tijd. In onze gedachten reiken zij een richtsnoer aan voor ons handelen in de toekomst. Wij moeten aan de doden den-

ken omdat de levenden ons lief zijn. Over tien of vijftien jaar zullen de meeste overlevenden van de concentratiekampen ons ontnomen zijn. Het is mede aan onze generatie toevertrouwd om de jeugd te leren wat er toen gebeurd is. De holocaust mag geen mooie en plechtige begrafenis krijgen onder de voetnoten van ondoordringbare wetenschappelijke werken. Dit zou voor de slachtoffers een tweede vernietiging betekenen en voor het nazisme een postume overwinning.

Het is vanuit deze overweging dat wij gepoogd hebben vanuit een christelijke inspiratie dit aangrijpend gebeuren voor de jonge en zinzoekende mens van vandaag mededeelbaar te maken. In de uitbouw van een theoretisch en praktisch didactisch model werd ons al snel de enorme pedagogische waarde van dit onderwerp duidelijk. Het gebeuren bood uitdagende aanknopingspunten om verschillende actuele en

existentiële thema's ter sprake te brengen: het omgaan met morele dilemma's, de betekenis van een ethische contrastervaring, de vraag naar God in het lijden, de mogelijkheden en grenzen van de vergeving, de relatie tussen kerk en politiek, het oecumenisch vraagstuk, de schuldbelijdenis van de kerken, de band tussen de holocaust, de rechten van de mens en de vredesbewegingen, de spanningen tussen gezag en geweten, tussen vrijheid en determinisme, tussen verzet en overgave.

Wij streefden er eerst en vooral naar jongeren bewust te maken van de trieste actualiteit van dit gebeuren. Aan de hand van de collage-techniek wezen wij op de vele raakpunten van dit onderwerp met hun eigen leefwereld en de actualiteit rondom hen: het electorale succes van extreem-rechts in binnen- en buitenland, de illegale verspreiding van nazi-videospelletjes, het maatschappelijk debat over integratie en assimilatie, het amnestie-debat in Vlaanderen, de discussies rond de Carmel in Auschwitz, het controversiële bezoek van president Reagan aan de begraafplaats in Bitburg, de recente racistische aanslagen in Duitsland en België of de huidige, hoopgevende ontwikkelingen in het Midden-Oosten.

In tweede instantie wensten wij de jongeren te confronteren met de historische realiteit van de jodenuitroeiing. Wij ontwikkelden hiervoor een sobere diamontage met authentieke archief-foto's en indringende teksten. We waren hierbij de mening toegedaan dat we de jongeren niet moeten ontzien door hen de fouten van volwassenen te verzwijgen. Wij streefden wel naar een echtheid die niet zodanig traumatiseert dat dit zou leiden tot een totale verwerping van het onderwerp.

In derde instantie deden we een beroep op een groot aantal paradigmatische verhalen die hoewel beperkt in omvang, toch het kwaad van Auschwitz in zijn geheel aan het licht kunnen brengen. De betekenis van de holocaust kan

immers moeilijk overgemaakt worden via abstracte uiteenzettingen. Verhalen eisen tegelijk emotie en rede op en zijn daarom unieke instrumenten in het creëren van morele attitudes. Het is onze overtuiging dat door de confrontatie met zulke verhalen jongeren enerzijds in staat gesteld worden om te groeien tot een persoonlijke omgang met en visie op lijden en onrecht, en dat ze anderzijds het instrumentarium aangereikt krijgen om in een proces van communicatie met anderen te treden over wat nastrevenswaardig is, over wat noodzakelijk is opdat in de samenleving van de toekomst lijden en onrecht zoveel mogelijk zouden geweerd worden.

Wij hebben aan onze studie geen gesloten of dogmatische doelstellingen willen opleggen. De holocaust doceert geen eenduidige lessen, net zo min als het leven of de dood dat doen. Ons doel was wel om de leerlingen via de existentiële worsteling met het gebeuren van Auschwitz cognitief en affectief voor te bereiden om ook in hun eigen leven om te gaan met vragen naar zin en onzin van onrecht en lijden. Vandaar dat voldoende plaats werd ingeruimd voor reacties van woede, verontwaardiging, verdringing, rationalisatie, hulpeloosheid, angst, moedeloosheid, maar ook van strijdbaarheid en hoop. Het zijn evenzoveel mogelijke reactiepatronen waaraan jongeren zich kunnen spiegelen om een eigen houding te verwerven.

Wij zijn ons ten zeerste bewust van de moeilijke opgave waarvoor het onderwijs hier staat. De postmoderne jongere wordt overdonderd door steeds nieuwe beelden van echt en gespeeld lijden en trekt zich graag terug in de warme *cocoon* van zijn kleine bestaan. De holocaust is echter een historisch onderwerp dat buitengewoon veel onopgeloste emotionele, spirituele en religieuze conflicten oproept. In een postmoderne a-historische tijdgeest zal men dan ook eerder geneigd zijn dit gebeuren te ontvluchten. Hier situeert zich een belangrijke en vaak miskende voedingsbodem voor nieuwe

CENTRUM VOOR VREDES- EN MILIEUETHIEK

vormen van revisionisme en negationisme. De holocaust, die in vele opzichten de ultieme excessen van de moderniteit aan het licht heeft gebracht, en hierdoor mede aan de wieg stond van de postmoderniteit, zou aldus wel eens door haar eigen geesteskind kunnen verslonden worden. In de klas zal de leerkracht zonder de minste twijfel met deze postmoderne aversie voor conflictueuze historische gebeurtenissen af te rekenen hebben. De holocaust is daarom een echte uitdaging en toetssteen voor de kwaliteit en de maatschappelijke relevantie van ons onderwijs van vandaag.

Een didactisch project over het kwaad hoeft ons tenslotte niet tot wanhoop te drijven. Auschwitz is niet alléén het verhaal van de ontmenselijking van de mens. Auschwitz is ook het verhaal van de mogelijkheid van de menselijkheid,

zelfs in de meest extreme situaties. Dit moet in elk pedagogisch project een centraal punt zijn. Zelfs in die tijden van verschrikking was niet alleen haat mogelijk, maar ook menselijke heiligheid. Juist de wijze waarop wij door dit gebeuren ten diepste getroffen kunnen worden, leert ons dat wij als mensen geen 'neutrale' wezens zijn, maar dat we — ondanks onze verschrikkelijke mogelijkheid tot het kwaad — op een wezenlijke en onlosmakelijke manier met het Goede verbonden zijn. Wij zouden dan ook de hoop durven uitspreken dat mede doorheen een dergelijke vorm van vredesonderwijs, in de uitdagende confrontatie met de gruwel van Auschwitz, wij opnieuw de diepste en voedende wortels van onze joods-christelijke traditie op het spoor mogen komen.

Didier POLLEFEYT

Noten

1. Ingekorte en herwerkte versie van de lezing gehouden naar aanleiding van de uitreiking van de Prijs van de Vrede 1993 te Antwerpen op 14 september 1993.

KALENDER LEUVENS UNIVERSITAIR VREDESFORUM

Het *Leuven Universitair Vredesforum* organiseert in samenwerking met het *Centrum voor Vredes- en Milieu-ethiek* de volgende seminaries:

- Woensdag 22 december 1993 van 14 tot 16 u. *Getuigenverslagen uit ex-Joegoslavië* met o.a. Dhr. E. De Jonghe (Pax Christi).
- Vrijdag 28 januari 1994 van 15 tot 17 u.:

Militaire interventies: zin of onzin? met Prof. Dr. L. Devos (Koninklijke Militaire School).

De seminaries vinden plaats in het seminarie-lokaal (00.10) van de Faculteit Pedagogie, Vesaliusstraat 2, 3000 Leuven.

Inlichtingen: Leuven Universitair Vredesforum, Sint-Michielsstraat 2-6, 3000 Leuven, 016/28 38 85 of 016/28 37 94.